

3. [Електронний ресурс]. АП комплекс - Режим доступу: <http://toukraine.org.ua>
4. [Електронний ресурс]. Біогаз в країнах СНД- Режим доступу: <http://recentre.com>
5. [Електронний ресурс]. Біогаз з ТПВ - Режим доступу: <http://www.baltfriends.ru>
6. [Електронний ресурс]. Свалочний газ - Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org>
7. [Електронний ресурс]. Юридичні перешкоди - Режим доступу: <http://www.uabio.org>
8. [Електронний ресурс]. Потенціал біогазу - Режим доступу: <http://www.uabio.org>
9. [Електронний ресурс]. Біогаз в Україні - Режим доступу: <http://www.bioenergy.gov.ua>
10. [Електронний ресурс]. Новини в біогазовій сфері - Режим доступу: <http://ukr.obozrevatel.com>
11. Блага В.В. Удосконалення методики оцінки фінансового стану українських підприємств / В.В. Блага, В.В. Благой, А.В. Пась // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць: Випуск №2(7). – Харків: ХНАДУ, 2014. – С. 95–97.

Стаття надійшла: 21.09.2015 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Бабич Д.В.

УДК 33:332.62

JEL Classification: Q 120

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР І ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО ТЕНДЕНЦІЙ В ПСП "СИНЮХА" НОВОАРХАНГЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Пархоменко Л.А., к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

Анотація: В статті досліджено показники динаміки урожайності, посівних площ та валових зборів за досліджуваний період, також проведений їх аналіз у ПСП «Синюха» Новоархангельського району Кіровоградської області.

Досліджено, що посівна площа олійних культур з 2011 р. по 2013 р. збільшилась на 8,8% і становить 570 га. Урожайність олійних культур в господарстві низька, але має тенденцію до збільшення. Урожайність соняшнику в 2013 р. порівняно з 2011р. збільшилась на 51,5%. А урожайність сої, навпаки, зменшилась за три роки на 1,8%. Валовий збір соняшнику та ріпаку у 2013р. порівняно з 2012р. збільшився на 31% та 430% відповідно. Валовий збір сої, навпаки, зменшився на 46,3%

Розглянуто вплив факторів на зміну валового збору та економічну ефективність виробництва олійних культур у досліджуваному господарстві. Виробництво олійних культур в господарстві за досліджуваний період є рентабельним і прибутковим. Найвищим рівень рентабельності соняшнику був у 2012 році – 54,7%, сої – у 2011р.-51,4%. Це пояснюється тим, що на ринку склалася досить висока ціна реалізації.

Доведено, що ПСП «Синюха» пристосоване до господарювання в ринкових умовах. Виробництво олійних культур в даному господарстві приносить значні прибутки.

Також в статті визначено перспективні напрями стратегії розвитку ринку олійних культур, а саме: формування оптових ринків олійних культур, розвиток інфраструктури в сільській місцевості, створення розвинутої системи кооперативів, асоціацій самими виробниками олійних культур для спільного зберігання і реалізації насіння олійних культур великими партіями, основна увага розвитку біржової торгівлі насінням олійних культур.

Ключові слова: ефективність, урожайність, валовий збір, площа посіву, олійні культури, собівартість, ціна реалізації, прибуток, рівень товарності, собівартість, рівень рентабельності.

PROMISES MORE EFFECTIVE PRODUCTION OF OILSEEDS AND STUDY ITS TRENDS IN THE PSP "SINUKHA" ARCHANGEL DISTRICT OF KIROVOGRAD REGION

Lydmila Parkhomenko, PhD in Economics, Associate Professor

Uman National University of Horticulture

Summary: This article is devoted to indicators of dynamics of yield capacity, sowing areas and gross retention over the studied period, also it is devoted to their analysis in private agricultural enterprise "Syniukha" in No-vaarkhanhelsk district Kirovohrad region.

The author investigated that sowing area devoted to oilseed crops from 2011 to 2013 increased by 8.8% and is 570 hectares. The yield capacity of oilseed crops in the enterprise is low, but there is the tendency to its in-

creasing. Yield capacity of sunflower in 2013 increased by 51.5% compared with 2011. Yield capacity of soybeans, in contrast, has decreased by 1.8% for the last three years. In 2013 gross retention of sunflower and rape increased by 31% and 430% compared with 2012.. Gross retention of soybeans, on the contrary, decreased by 46.3%

The author studied the influence of factors on the change of gross retention and economic efficiency of oilseed crops production in the studied enterprise. Production of oilseed crops in the enterprise over the period is cost-effective and profitable. The highest level of profitability of sunflower was - 54.7% in 2012, soybeans -51.4% in 2011. This is because the price of selling has developed relatively at the market.

The author proved that the private agricultural enterprise "Syniukha" is adapted to the market conditions. Production of oilseed crops in this sector brings significant profits.

Also in the article the author identified the perspective directions of the development strategy of the market of oilseed crops, namely the formation of wholesale markets of oilseed crops, the development of infrastructure in rural areas, creating a developed system of cooperatives, associations of producers of oilseed crops for the shared storage, and selling of seeds of oilseed crops in large amount, and to the development of stock selling of seeds of oilseed crops.

Keywords: efficiency, yield capacity, gross retention, area of sowing, oilseed crops, prime cost, selling price, profit, level of marketability, cost, profitability.

Постановка проблеми. Олійні культури поряд з зерновими складають основу аграрної економіки України і є головним чинником формування експортного потенціалу вітчизняного агрокомплексу [1].

Підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва і поліпшення якості вироблюваної продукції є основною проблемою, головним фактором економічного зростання і прискорення соціально-економічного розвитку суспільства. Негативний вплив на розвиток виробництва олійних культур, як і всього сільського господарства, має зменшення виробництва і поставок сільському господарству промислових засобів виробництва і предметів праці. Однією з причин зниження виробництва олійних культур, зменшення валового збору їх і збільшення втрат є вкрай застаріла матеріально-технічна база, її основу становлять старі, технічно спрацьовані заводи, які потребують повного технічного переоснащення. Економіка виробництва олійних культур в цілому і сільського господарства зокрема має розвиватися з урахуванням вертикальної інтеграції виробництва і управління[2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначимо, що вітчизняні вчені-аграрії приділили велику увагу аналізу сучасного стану ефективності виробництва олійних культур та звернули увагу на шляхи та заходи по підвищенню економічної ефективності виробництва технічних культур в цілому по в Україні та в окремих господарствах. Особливо, даною проблемою займаються В.Г. Андрійчук, Гайдуцький П.І., Губський Б.В, Зіновчук В.В., Коваленко Ю.С., Мармуль Л.О., Митченко О.О., Побережна А.А., Саблук П.Т., Червен І.І. та інші науковці.

Невирішені складові загальної проблеми. Одним з основних завдань аграрної реформи в Україні є підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому та окремих його галузей, зокрема вирощування олійних культур. Наявність в Україні сприятливих ґрунтово-кліматичних умов для вирощування основних олійних культур, значний економічний потенціал створюють необхідні умови для організації ефективного виробництва олієсировини [3].

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є аналіз сучасного стану ефективності виробництва олійних культур в ПСП "Синюха" Новоархангельського району Кіровоградської області, визначення впливу окремих економічних чинників на результативні показники виробництва та визначення основних напрямів підвищення ефективності виробництва олійних культур в даному господарстві.

Виклад основного матеріалу досліджень. Підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва і поліпшення якості вироблюваної продукції є основною проблемою, головним фактором економічного зростання і прискорення соціально-економічного розвитку суспільства. Особливо гостро дана проблема постає перед агропромисловим комплексом України [4].

Олійні культури поряд з зерновими складають основу аграрної економіки України і є головним чинником формування експортного потенціалу вітчизняного агрокомплексу.

Одним із показників, що характеризують досягнутий рівень ефективності виробництва продукції рослинництва є обсяги зібраних площ, валові збори та урожайність вирощуваних культур в господарстві [5].

Розглянемо обсяг зібраних площ олійних культур в ПСП «Синюха» за досліджуваний період в таблиці 1.

Таблиця 1 – Динаміка посівних площ олійних культур в ПСП «Синюха», га

Культура	2011р.	2012р.	2013р.	2013р. у % до 2011р.
Соняшник	222	285	298	134,3
Соя	302	215	165	54,7
Ріпак озимий	-	20	107	-
Разом	524	520	570	108,8

З даних таблиці 1 ми бачимо, що посівна площа олійних культур з 2011 р. по 2013 р. збільшилась на 8,8% і становить 570 га. Серед олійних культур, вирощуваних в господарстві на протязі 3 років, в 2011 р. вирощується лише соняшник та соя. Площа соняшника в 2013р. відносно 2011р. зросла на 34,3%, а площа сої, навпаки, зменшилась за досліджуваний період на 45,3%.

Визначення валового збору насіння соняшнику зумовлюється двома факторами – зміною посівної площі та зміною врожайності [6]. Розглянемо валові збори олійних культур в ПСП «Синюха» за допомогою таблиці 2.

Таблиця 2 – Валові збори олійних культур в ПСП «Синюха», ц

Культура	2011р.	2012р.	2013р.	2013р. у % до 2011р.
Соняшник	4534	6986	9203	203,0
Соя	6492	3345	3486	53,7
Ріпак озимий	-	475	2675	-

Отже, ми бачимо, що валовий збір насіння соняшнику в 2013р. відносно 2011р. збільшився на 103% і становить 9203 ц., а сої – зменшився на 46,3%. Найбільший валовий збір соняшнику в ПСП «Синюха» зафіксований у 2013 р. (9203 ц), а сої у 2011 р. – 6492 ц. Нам протязі 2012-2013р.р. спостерігається скорочення валового збору сої. Валовий збір ріпаку у 2013р. порівняно з 2012р. збільшився і становить 2675 ц проти.

Урожайність — це якісний, комплексний показник, який залежить від численних чинників. Великий вплив на її рівень справляють природно-кліматичні умови: якість і склад ґрунту, рельєф місцевості, температура повітря рівень ґрунтових вод, кількість опадів і т.п. Тому при вивченні динаміки врожайності треба враховувати агрометеорологічні особливості кожного року в період вегетації і збирання врожаю [8]. Великий вплив на врожайність має культура землеробства, агротехніка і технологія вирощування, удобрення ґрунту, якісне виконання всіх польових робіт в стислі терміни, якість і сорт насіння і інші економічні чинники [9].

На основі вищенаведених даних визначимо урожайність олійних культур в ПСП «Синюха» за допомогою таблиці 3.

Таблиця 3 – Урожайність олійних культур в ПСП «Синюха», ц/га

Культура	2011р.	2012р.	2013р.	2013р. у % до 2011р.
Соняшник	20,4	24,5	30,9	151,5
Соя	21,5	15,6	21,1	98,2
Ріпак озимий	-	23,8	25,0	-

З даних таблиці 3 можна зробити висновок, що урожайність олійних культур в господарстві низька, але має тенденцію до збільшення. Урожайність соняшнику в 2013 р. порівняно з 2011р. збільшилась на 51,5%. А урожайність сої, навпаки, зменшилась за три роки на 1,8%.

Факторний аналіз допомагає виявити вплив факторів на економічні показники. Розрізняють фактори кількісні (площа посіву, поголів'я худоби, кількість працівників) та якісні (урожайність, виробіток на 1 людину, заробітна плата). Факторний аналіз ефективності виробництва олійних культур в ПСП «Синюха» наведений у таблиці 4.

Таблиця 4 – Розрахунок впливу факторів на зміну валових зборів олійних культур в ПСП «Синюха»

Види продукції	Площа, га		Урожайність, ц/га		Валовий збір, ц			Відхилення (+,-), ц		
	2012р	2013р	2012р	2013р	2012р	2013р	умовний	Всього	за рахунок	
									площі	урожайності
Соняшник	285	298	24,5	30,9	6986	9203	7301	2217	318,5	1898,5
Соя	215	165	15,6	21,1	3345	3486	2574	141,0	-780	921,0
Ріпак озимий	20	107	23,8	52,0	475	2675	2546,6	2200	2070,6	129,4

Проведені розрахунки показують, що збільшення валового збору по групі олійних культур в 2013 році проти 2012 року зумовлене в основному значним збільшенням урожайності. Внаслідок збільшення урожайності соняшнику з 24,5 ц/га у 2012 році до 30,9 ц/га у 2013 році отримано на 1898,5 ц насіння соняшнику більше, а за рахунок збільшення посівної площі на 13 га на 318,5 ц більше.

Внаслідок збільшення урожайності сої з 15,6 ц/га у 2012 році до 21,1 ц/га у 2013 році отримано на 921 ц сої більше, а за рахунок зменшення посівної площі на 50 га валовий збір зменшився на 780 ц.

Внаслідок збільшення урожайності ріпаку озимого з 23,8 ц/га у 2012 році до 52,0 ц/га у 2013 році отримано на 129,4 ц більше, а за рахунок збільшення посівної площі на 87 га валовий збір збільшився на 2070,65 ц.

Отже, виходячи з вище наведеного, головним фактом у зміні валового збору більшості олійних культур є урожайність, так як збільшення валових зборів відбувалися в основному за рахунок її зміни, незважаючи на зменшення посівних площ окремих культур.

Отже, збільшення виробництва продукції в ПСП «Синюха» здійснюється екстенсивним способом, тобто за рахунок розширення посівних площ, а не підвищення урожайності.

При ринкових відносинах усі процеси, що відбуваються у виробництві й обміні, безпосередньо пов'язані з ціною. Вона формується під впливом попиту і пропозиції на певний вид продукції, робіт чи послуг, і тільки точка, де попит і пропозиція перетинаються, визначає рівень ціни. В умовах ринку діє чіткий механізм, що регулює рівень і ефективність виробничих витрат і де відбувається взаємодія між ціною та рівнем витрат. Ціна є об'єктивним і примусовим нормативом рівня витрат.

Економічна ефективність виробництва характеризується такими показниками як урожайність, трудомісткість продукції, її товарність та виробнича собівартість вирощеної та реалізованої продукції, прибутком та рівнем рентабельності. Ефективність виробництва соняшнику в ПСП «Синюха» наведено в таблиці 5.

Таким чином, показники економічної ефективності виробництва насіння соняшнику нестабільні і не прогнозовані, проте можна говорити про стабільну прибутковість галузі. Так, прибуток на 1 га посівів в 2013 році становить 1849,7 грн, або 208,2% рівня 2011 (888,7 грн). Прибуток на 1 ц за досліджуваний період збільшився на 43,6%.

Товарність соняшнику, при умові відсутності елементів переробної промисловості (олійні) повинна бути на рівні 100%. В даному господарстві рівень товарності соняшнику коливається від 86,9% до 108,5% (в 2012 р.).

Ціна реалізації 1 ц соняшника коливається від 255 грн в 2012 році до 367,5 рн в 2013р. У ціні реалізації продукції акумулюється багато факторів, і, перш за все, рівень досконалості економічних відносин, що проявляється через умови реалізації продукції, підприємливість товаровиробників та їх стосунки із споживачами продукції, що також залежать від каналів реалізації. Рівень рентабельності за досліджуваний період збільшився на 16,5 в.п.

Отже, збільшення виробництва соняшнику в господарстві здійснюється переважно на основі екстенсивного розширеного відтворення, тобто за рахунок розширення посівних площ при низькій урожайності, а не за рахунок підвищення економічної родючості ґрунту. Ефективність виробництва сої в ПСП «Синюха» наведено в таблиці 6.

Таблиця 5 – Ефективність виробництва соняшнику в ПСП «Синюха»

Показники	2011р.	2012р.	2013р.	2013р. у % до 2011р.
Урожайність, ц/га	20,4	24,5	30,9	151,5
Вироблено, ц	4534	6986	9203	203,0
Реалізовано, ц	4107	7577	7994	194,7
Рівень товарності, %	90,6	108,5	86,9	-3,7 в.п.
Виробничі витрати на 1 га, грн.	3932,9	5111,2	3996,3	107,1
Повна собівартість 1 ц, грн.	233,6	237,6	186,1	79,7
Ціна реалізації 1ц, грн.	281,6	367,5	255,0	90,6
Прибуток на 1 ц, грн.	48,0	129,9	68,9	143,6
Прибуток на 1 га, грн.	888,7	3454,7	1849,7	208,2
Рівень рентабельності, %	20,6	54,7	37,1	16,5 в.п.

Таблиця 6 – Ефективність виробництва сої в ПСП «Синюха»

Показники	2011р.	2012р.	2013р.	2013р. у % до 2011р.
Урожайність, ц/га	21,5	15,6	21,1	98,2
Вироблено, ц	6492	3345	3486	53,7
Реалізовано, ц	3346	3765	4575	136,8
Рівень товарності, %	51,6	112,6	131,3	79,7 в.п.
Виробничі витрати на 1 га, грн.	4504,9	3578,1	3562,4	79,1
Повна собівартість 1 ц, грн.	249,8	269,2	293,4	117,5
Ціна реалізації, грн.	378,1	385,7	422,7	111,8
Прибуток на 1 ц, грн.	128,3	116,5	129,3	100,8
Прибуток на 1 га, грн.	1421,9	2041,4	3584,0	252,1
Рівень рентабельності, %	51,4	43,3	44,1	-7,3 в.п.

Отже, урожайність сої в 2013р. зменшилась відносно 2011р. на 0,4 ц/га і становить 21,1 ц/га. Валовий збір сої зменшився на 46,3%, а реалізація сої зросла на 1229 ц. Собівартість 1 ц в 2013 р. становить 293,4 грн, що на 43,6 грн менше, ніж в 2011р. Але рівень рентабельності зменшився на 7,3 в.п і становить 44,1% в 2013р.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначальною перешкодою збільшення виробництва та розвитку ринку олійних культур (особливо сої і ріпаку) [7], на думку більшості науковців, є відстала технічна база сільськогосподарських підприємств. В результаті порушення точності висіву, внесення добрив, недотримання строків збирання цих культур господарства втрачають 30-50% потенційного урожаю, що автоматично підвищує собівартість виробництва однієї тонни продукції. Такі фактори, як брак фінансових ресурсів у господарств та прогріхи в селекційній роботі, також в значній мірі перешкоджають подальшому розвитку ринку олійних культур в Україні [5]. Перспективним напрямом стратегії розвитку ринку олійних культур є удосконалення його інфраструктури. Воно має здійснюватися за такими головними напрямками [10]:

- формування оптових ринків олійних культур;
- розвиток інфраструктури в сільській місцевості з метою забезпечення умов реалізації олійних культур безпосередніми його виробниками;
- створення розвиненої системи кооперативів, асоціацій самими виробниками олійних культур для спільного зберігання і реалізації насіння олійних культур більшими великими партіями;
- основна увага має приділятися розвитку біржової торгівлі насінням олійних культур.

Перелік посилань:

1. Березін О.В. Ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва / О.В. Березін, О.В. Ващук // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 26– 30.

2. Мочерний С.В. *Основи економічної теорії: навч. посіб.* / С.В. Мочерний, О.А. Устенко. – Тернопіль : Астон, 2001. – 507 с.
3. Голуб Г.А. *Економічна ефективність виробництва олії в сільськогосподарських підприємствах* / Г.А. Голуб, С.В. Лук'янець // *Економіка АПК.* – 2012. – №4. – С. 14-18.
4. Капшук О.М. *Управління збутовою діяльністю аграрних підприємств в системі маркетингу* / О.М. Капшук // *Економіка та управління АПК: Зб. наук. праць.* – Біла Церква, 2010. – Вип. 2 (71). – 326 с.
5. О.В. Пітик *Виробництво соняшнику в фермерських господарствах Вінницької області* / О.В. Пітик // *Економіка АПК.* – 2009. – №5. – С. 49-52.
6. Сегеда С.А. *Насінництво соняшнику в умовах ринкових відносин. Зб. наукових праць Луганського НАУ. Матеріали міжнародної практичної конференції – в 3-х томах* / За ред. В.Г. Каченко. – Луганськ: Вид-во “ЭЛТОН – 2”, 2002. – “14 (26), - 445 с.
7. Фаїзов А.В. *Державне регулювання та розвиток олієжирового підкомплексу* / А.В. Фаїзов // *Економіка АПК.* – 2012. – №6. – С. 30-35.
8. Жигало В.С. *Виробництво зернових та олійних культур в Україні: проблеми та перспективи в умовах світової продовольчої кризи* / В.С. Жигало, О.В. Сікачина.: за ред. В. Артюшина – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН, 2008. – 44 с.
9. Звягінцева О.Б. *Особливості дослідження маркетингу продовольчих товарів* / О.Б. Звягінцева // *Економіка АПК.* – 2010. – № 3. – С. 25– 30.
10. Калетнік Г.М., Пчелянський Г.О. *Роль інфраструктури аграрного ринку в ціноутворенні на сільськогосподарську продукцію* / Г.М. Калетнік // *Економіка АПК.* – 2010. – № 3. – С. 30– 36.

Стаття надійшла: 27.09.2015 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Бабич Д.В.

